

**MEKKÎ B. EBÎ TALİB, İLMÎ
KİŞİLİĞİ VE
KIRAAT İLMİNİN TEMEL
MESELELERİ**

(EL-İBÂNE 'AN ME'ÂNİ'L-KIRAAT)

Yazarlar

Dr.Öğr.Üyesi Hacı ÖNEN

Arş.Gör.Ömer FİDANBOY

© Copyright 2020

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-258-985-4

Kitap Adı

Mekki B. Ebi Talib, İlmî Kişiliği ve Kıraat İlminin Temel Meseleleri
(El-İbâne 'An Me'âni'l-Kıraat)

Yazarlar

Hacı ÖNEN

Ömer FİDANBOY

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

Bisac Code

REL037060

DOI

10.37609/akya.1130

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A.Ü.İ.F.Y.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
byy.	: Baskı yeri yok
bty.	: Baskı tarihi yok
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
D.İ.B.Y.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
h.	: Hicrî
HZR.	: Hazırlayan
İSAM	: İslamî Araştırmalar Merkezi
M.Ü.İ.F.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
m.	: Miladî
Ö.	: Ölüm
s.	: Sayfa
T.D.V.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
T.D.V.Y.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
T.D.K.Y.	: Türk Dil Kurumu Yayınları
tsz.	: Tarihsiz
yay.	: Yayınlar
y.h.	: Yayına Hazırlayan

ÖNSÖZ

Kur'ân, insanlara yol gösterici olarak indirilen son ilahî hitaptır. Kur'ân, bir yandan insanlar için manevî ufuklar açarken, öte yandan onlar için evrensel prensipler vaz eder. Nâzil olduğu günden bu güne tahrif edil-e-meyen, yani orjinalliğinden hiçbir şey kaybetmeyen tek ilahî kitap olma vasfına sahip olan Kur'ân, Hz. Peygamber'e vahy edildiği haliyle günümüze ulaşmıştır.

Öte yandan İslam geleneğinde, İslam'ın temel referans metinlerini inceleyen önemli bazı ilimler mevcuttur. Kur'an metninin okunma keyfiyetini temel inceleme konusu edinen ve İslam geleneğinin en önemli ilim dallarından biri olan kıraat ilmi de bunlardan biridir. Bu ilim dalı, Kur'an'ı korumayı kendine amaç edinmiştir.

Şüphesiz Kur'an'ın okuyuşunu insanlara öğreten ilk öğretici, Hz. Peygamberdir. Ardından sahabe, bu önemli görevi üstlenmiştir. Daha sonraki süreçlerde de her asırda birçok kıraat âlimi bu alana hizmet edip bazı eserler kaleme almışlardır. Bu alimlerin biri de Mekkî b. Ebû Tâlib'dir. Kıraat ilminin önde gelen isimlerinden olan Mekkî b. Ebû Tâlib, *el-İbâne 'an me'âni'l-kırâ'ât* adında, soru cevap usulünü esas alarak önemli bir eser ortaya koymuştur. Bu eserinde, kıraat ve tefsir ilimlerinin bazı problemlerini ele almış ve kendi bakış açısına göre birtakım çözümler üretmiştir.

Biz de böylesine önemli bir eserin ilim dünyasına kazandırılması gerektiğini düşünerek Mekkî b. Ebû Tâlib'in *el-İbâne 'an me'âni'l-kırâ'ât* adlı eserini tercüme edip okuyucuya sunduk. Eseri tercüme ederken, kitabın aslına sadık kalarak çeviri yapmaya çalıştık. Bununla beraber güncel kullanım dilini de göz önünde bulundurduk. Öte yandan kitabın giriş bölümünde yazarın

hayatı ve eserlerini tanıttık. Kitabın sonuna da faydalı olacağını düşündüğümüz bir kaynakça ekledik.

Bu vesileyle eseri yayınlayan Akademisyen Yayınevinin değerli mensublarına teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca çalışmamıza önemli katkılarda bulunan ve editörlük yapan Doç. Dr. Hayreddin Kızıl'a, teşekkürü bir borç biliriz.

Dr. Öğr. Üyesi Hacı ÖNEN
Arş. Gör. Ömer FİDANBOY

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
A. Mekkî Bin Ebû Tâlib'in Hayatı ve Eserleri	1
1. Mekkî b. Ebû Talib'in Hayatı	1
2. Mekkî b. Ebû Talib'in Eserleri	2
B. El-İbâne'nin Tercümesi	5
Mukaddime	5
Bab 1	7
Yedi İmama Nisbet Edilen Kıraatlar ve Onların Yedi Harf Hadisi İle Münasebeti	7
İmamların Kıraatlarının Bir Harfe Dayalı Olması	8
Kıraat İmamlarının, Kıraatlarının Bir Harfe Karşılık Gelmemesi	9
“Falan Kişi, Yedi Harfle Okuyor.” Cümlesinin Anlamı	11
Fasıl	
Taberî'ye Göre Kurrâ'nın İhtilaf Ettiği Kıraatlar, Yedi Harf'ten Biridir	13
Bab 2	15
Hatt-I Mushaf'ta Muhtemel Kıraat İhtilaflarının Nedeni	15
Bab 3	19
Hatt-1 Osman'a Muhalif Kıraatlar	21
Bab 4	23
Kur'an'ın Cemi'	23
Kur'an nasıl bir araya getirildi?	23
Onun bir araya getirilmesini sebebi nedir?	23
Bab 5	27
Hz. Osman'ın Kur'an'ı Bir Lehçe Üzere Cem' Etmesi	27
Kur'an'ın Yedi Harf Üzere İndirilmesinin Anlamı	32

Bab 6	37
Kıraat Çeşitliliğinin Faydaları	37
Kurrâ İmamlardan Yapılan Rivayetlerin Muhtelif Olmasının Nedeni	39
Bab 7	41
Yedi Kıraat İmamının, Diğer Kurrâlardan Daha Meşhur Olmalarının Nedeni?	41
Bab 8	45
Sadece Yedi Kurrâ'nın Kıraatlarının Tercih Edilmesinin Nedeni?	45
Tüm Konuştuklarımız Üzerine Bir Derleme	46
Bab 9	55
Yedi Harf Hakkında Rivayet Edilen Hadisler	55
Bab 10	61
Bab 11	63
Fatiha Sûresi Nde Kurrâların Yedi Kıraat'a Dair İhtilafları	63
1. Yedi Meşhur Kurrâ'nın Mushaf Hattına Muvafık Okunan Fatiha Suresindeki Farklılıkları	65
2. Yedi Kurrâ'nın Dışındaki Meşhur İmamların Mushaf'a Muvafık Okunan Fatiha Suresindeki Farklılıkları	65
3. Yedi Kurrâ'nın Dışındaki Meşhur İmamların Mushaf'a Muhalif Okunan Fatiha Suresindeki Farklılıkları ve Günümüzde Bu Şekilde Okunamayacağı Hususu	67
Yazarlar Tarafından Tavsiye Edilen Kaynakça	71

YAZARLAR TARAFINDAN TAVSİYE EDİLEN KAYNAKÇA

- Bazemül, Muhammed b. Ömer, el-Kıraat ve Eseruha fi't-Tefsir ve'l-Ahkâm, b.y.y. 1413.
- Birişik, Abdülhamit, Kırâat İlmi ve Tarihi, Emin yay. Bursa 2004.
- Cebel, Muhammed Hasan, Vesaketu Nakli'n-Nassi'l-Kur'ani'l-Kerim, Mektebetu'l-Adab, Kahire 2001.
- Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Tarihi, Fecr Yay., Ankara 1996.
- ___, Tefsir Usulü, T.D.V.Y., Ankara 1995.
- Çetin, Abdurrahman, Kur'an-ı Kerimin İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatler, Ensar Yay. İstanbul 2005.
- ___ Kırâatların Tefsire Etkisi, Marifet Yay., İstanbul 2001.
- ___ Kur'an Okuma Esasları, Bursa 2012.
- Çetin, Nihat M., "Yazi", T.D.V.İ.A., III, s.276.
- Dağ, Mehmet, Geleneksel Kırâat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım, İsam Yay. İstanbul 2011.
- Ed-Danî, Ebu Ömer, Osman b. Said, el-Ahrufu's-Seba' li'l-Kur'an, Daru'l-Minare, 1997, b.y.y.
- ___ et-Teysir fi'l-Kırâati's-Sebi', Daru'n-Neşr, Beyrut 1984.
- Ed-Dimyati, Ahmed Muhammed el-Benna, İthafu Fudalai'l-Beşer, A'lemu'l-Kutub, Beyrut, b.t.y.
- Draz, Abdullah, Kur'an'a Giriş, Otto Yay. Ankara 2010.
- Ed-Duri, Ebu Ömer Hafis b. Ömer, Cüz'ün Fih, Kırâetu'n-Nebi, Mektebetu'd-Dar, Medine 1988.
- Ed-Dussukî, Muhammed Abdulvahid, Mecmuatun Mühimme fi't-Tecvid ve'l-Kıraat, Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire 2006.
- Ebu Şame, Şihabuddin Abdurrahman b. İsmail, el-Murşidu'l-Veciz, Daru Sadir, Beyrut 1975.
- El-Ensari, Ebû Muhammed Abdullah Cemaluddin b. Hişam, Şerhu Katru'n-Neda ve Bellu's-Seda, İslami Eserler Yay., Midyat, b.t.y.
- Erdoğan, Mehmet "Kırâat Farklılıklarının Hüküm Çıkarmada Etkisi", Kur'an ve Tefsir Araştırmaları, Ensar Yay., İstanbul 2002.
- El-Fadli, Abdulhadi, Tarihu'l-Kırâati'l-Kur'aniyye, Daru'l-Kalem, Beyrut, b.t.y.
- Galbun, Abdulmunim b., Et-Tezkire fi'l-Kıraat, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.
- Gülle, Sıdkı, "Kırâatlarda Tevatür Olgusu, Tarihten Günümüze Kırâat İlmi" (Sempozyum), D.İ.B.Y., İstanbul 2012.
- Habeş, Muhammed, el-Kırâatu'l-Mütevatre ve Eseruha fi'r-Resmi'l-Kur'an ve Ahkami's-Şeri', Daru'l-Fikr, Dimeşk 1999.

- El-Hadî, Abdulhâlim b. Muhammed, el-Kıraatu'l-Kur'aniye, Daru'l-Ğarb, Beyrut 1999.
- El-Hasrî, Ravda Cemal, el-Menhelu'l-Mufid fi Usuli'l-Kıraati ve't-Tecvid, Daru'l-Kelim, Dimeşk 2005.
- El-Hasrî Mahmud, Ehsenu'l-Eser fi Tarihi'l- Kurrâi'l-Erbea'te Aşer, Me-tabî' Şirketiş-Şemrelî, b.t.y.
- Hindavî, Ali İsmail Seyyid, el-Camiu'l-Mufid fi Şerhiş-Şatibiyye, Daru'l-Kimme, İskenderiyye 2011.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, Te'vilu Muhtelefi'l-Hadis, Daru'l-Cil, Beyrut 1976.
- ___ Te'vilu Muşkilu'l-Kur'an, Müessesetu'r-Risale, Dimeşk 2011.
- İbn Manzur, Lisanu'l Arab, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, b.t.y.
- İbn Mücahid, Ebu Bekr Ahmed b. Musa, Kitabu's-Seba' fi'l-Kıraat, Daru's-Sahabe, b.y.y., 2007.
- İbn Nedim, Muhammed b. İshak, el-Fihrist, Darul Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.
- İbnu'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed, en-Neşr fi'l-Kirâati'l-Aşr, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2006.
- ___ Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kiraeti'l-Aşr, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2005.
- İbn Sellam, Abdulvehab b. Yusuf, Tabakatu'l-Kurrâi's-Seba', Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2003.
- İbn Yusuf, Muhammed b. Muhammed, Şemseddin İbnu'l-Cezerî, Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kıraat, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.
- ___ Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2005
- İsa, Muhammed Mes'ûd Ali Hasan, Eseru'l-Kitaati'l-Kur'aniyye fi'l-Fehmi'l-Luğaviyye, Daru's-Selam, Kahire 2009.
- el-İsfahanî, Ragıb, el-Mufredat fi Ğaribi'l-Kur'an, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 2005.
- İsmail, Nebil b. Muhammed, İlmu'l-Kıraat: Neşe'tuh Etravuh Eseruh fi U'lumiş-Şeriyye, Mektebetu Tevbe, b.y.y., 1419
- İsmail, Şaban Muhammed, el-Kıraat, Ahkamuha ve Mesadiruha, Daru's-Selam, Kahire 1403.
- İtr, Hasan Diyauddin, el-Ahrufu's-Seba', Daru'l-Beşairu'l-İslamiyye, Beyrut 1998.
- el-Kadî, Abdulfattah b. Abdulgani, Şerhu Nazmi'l-Cami' li Kıraati İmam Nâfi', Mektebtu'l-Ezheriyye, Kahire, b.t.y.
- el-Kadî, Abdulfattah b. Abdulgani, el-Vafi fi Şerhiş-Şatibiyye, Mektebetu's-Suvadî, b.y.y., 1992.

- el-Kıraatu'z-Şazze ve Tevcihuha min Lugati'l-Arab, Daru'l-Kitab'il-Arabî, Beyrut 1982.
- el-Kâfiyeci, Muhyiddin Muhammed b. Süleyman, Kitabu't-Teysir fi Kavaidi İlmi't-Tefsir, çev. İsmail Cerrahoğlu, A.Ü.İ.F.Y., b.y.y., 1989
- Karaçam, İsmail, Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kıraatı, Nedve Yay., Konya, b.t.y.
- el-Kârî, Abdulaziz b. Abdulfettah, Hadisu'l-Ahrufi's-Seba', Müessesetu'r-Risale, Beyrut 2002
- Kaya, Remzi, "Kıraat Açısından Abdest Âyeti," U.Ü.İ.F.D., V, Bursa, 1993.
- Kılıç, Mustafa, Kıraat-Tefsir İlişkisi Zamahşerî Örneği, İfav Yay., İstanbul 2015.
- El-Kurtubî, Ahmed b. Ebi Bekr, El-Cami' li Ahkam'il-Kur'an, Muessesetu'r-Risale, Dımeşk 2013.
- En-Nesefî, Ahmed b. Mahmud, Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil, Daru Kahraman, İstanbul 1984.
- El-Malikî, Abdulvahid b. Muhammed, Şerhu Kitabi't-Teysir li'd-Danî fi'l-Kıraat, Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 2003.
- El-Malikî, Ali b. Muhammed, Ğaysu'n-Nef' fi'l-Kıraati's-Sebi', Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 2004.
- Mansur, Muhammed Halid, "Yedi Harf ve Kıraatlar," Tarihten Günümüze Kıraat İlmi (Sempozyum), D.İ.B.Y., İstanbul 2012.
- Maşalı, Mehmet Emin, Kur'an'ın Metin Yapısı, İlahiyat Yay, Ankara 2004.
- El-Matrudî, Abduraahman b. İbrahim, el-Ahrufu'l-Kur'aniyye es-Seba', Daru Alemi'l-Kutub, 1991 Riyad.
- El-Maturidî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, Te'vilatu Ehli's-Sunne, Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 2005.
- Kitabu't-Tevhid Tecümesi, ter. Bekir Topaloğlu, İsam Yay., Ankara 2005.
- El-Mısrî, Ömer b. Kasım, el-Mükerrer fi ma Tevatere mine'l-Kıraati's-Seb', Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut, b.t.y.
- Muhammed, Ahmed Halid, Muhammed Halid Mansur, Mukaddimat fi'l-Kıraat, I, Daru Ammar, Ürdün 2001.
- Muhaysin, Muhammed Sâlim, el-Kıraatu ve Eseruha fi'l-Arabiyye, Mektebetu Kulliyat, Kahire 1984.
- el-Muktebes mine'l-Lehecati'l- Arabiyye ve'l-Kur'aniyye, Daru Muhaysin, Kahire
- En-Nesefî, Ahmed b. Mahmud, Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't Te'vil, Daru Kahraman, İstanbul 1984.
- En-Nuveyrî, Muhammed b. Muhammed, Şerhu Tayyibeti'n-Neşr, Daru'l-İlmiye, Beyrut 2003.

- Okçu, Abdulmecit, Kırâat Açısından Taberî ve Tefsiri, Araştırma Yay., Ankara 2009
- “Taberî'nin Yedi Harf Hakkındaki Görüşleri”, Bir Müfessir Olarak Muhammed b. Cerir et-Taberî Sempozyumu, Konya 2010.
- Öztoprak, Siraccetin, Kur'an Kırâatı, Kırâat-ı 'Aşere, Beyan, Yay., İstanbul 2012.
- Öztürk, Hayrettin, Ebedî Mucize Kur'an, Yazılması ve Toplanması, Ensar Yay., İstanbul 2005.
- Palovî, Abdulfettah, Zübtedü'l-İrfan, Asitane Yay. İstanbul, b.t.y.
- Er-Razî, Fahrüddin, Mefatihü'l-Gayb, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- Er-Rifaî, Mustafa Sadık, İcazu'l-Kur'an ve'l-Belağati'n-Nebeviyye, Daru'l-Erkam, Beyrut, b.t.y.
- Sâlim, Muhammed İbrahim Muhammed, Feridetu'd-Dehr fi Te'sil ve Cemi'l-Kırâat, Daru'l-Beyan, Kahire 2003.
- es-Suyuti, Celaleddin Abdurrahman, Tabakatu'l-Müfessirin, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetu Vehbe, Kahire 1986.
- el-İtkan fi U'lumi'l-Kur'an, Daru İbn Kesir, Beyrut 2006.
- et-Tahbir fi İlmi't-Tefsir, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2013.
- el-Ezharu'l-Mütenasire fi'l- Ahbari'l-Müevatire, Daru'l-Fikr, Beyrut 1996.
- Şaban, Zekiyüddin, Usûlu'l-Fıkhi'l-İslamî, byy., b.t.y.
- İslam Hukuk İlminin Esasları, Ter. İbrahim Kafi Dönmez, T.D.V.Y. Ankara 1996.
- Şahin, Abdüssabur, Tarihu'l-Kur'an, Nehdatu Mısır, Kahire, 2007.
- Şen, Ziya, Kur'an'ın Metinleşme Süreci, Ensar Yay., İstanbul 2007.
- Eş-Şenkitî, Sâlim Muhammed, el-Ebhas fi'l-Kırâat, Medine, b.t.y.
- Taberî, Muhammed b. İbn Cerir, Camiu'l-Beyan a'n Te'vili Ayi'l-Kur'an, Daru'l-İhya, Beyrut, bty.
- Temel, Nihat, Kırâat ve Tecvid İstılahları, M.Ü.İ.F.V.Y., İstanbul 1996.
- Tetik, Necati, Başlangıçtan IX. Hicrî Asra Kadar Kırâat İlminin Tâlimi, İşaret Yay. İstanbul 1990.
- Et-Tihan, İsmail Ahmed, Zahiretu Nakdi'l- Kırâat ve Menhecü't-Taberî fiha, el-Munazzametu'l-İslamiyyeti, Daru't-Takrib, Kahire 1989.
- El- Umerî, Leyla Tevfik, “et-Tefsir ve'l-Şi'ru'l-Cahilî” el-Munezzemetu'l-İslamiyyeti, Daru't-Takrib, Kahire 1989.
- Ünal, Mehmet, Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Fârklılıklarının Rolü, Fecr Yay., Ankara 2005.
- Va'iz, Muhyiddin Abdusseccan, Kitabu'l-Mesahif, Daru'l-Beşair, Beyrut 2002.

- El-Vasitî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdulmuminin, el-Kenz fi'l-Kıraati'l-Aşr, Mektebetu's-Sekafe, Kahire. b.t.y.
- Yüksel, Ali Osman, İbn Cezerî ve Tayyibetü'n-Neşr, İfav yay. İstanbul 1996.
- ___ Kıraat-ı Aşere, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yay. İstanbul 2000.
- Ez-Zehebî, Şemseddin Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed, Ma'rifetu'l-Kurrâi'l-Kibar ala't-Tabakat ve'l-İ'san, I, thk. Tayyar Altıkulaç, İsam Yay., İstanbul 1995.
- Ez-Zehebî, Muhammed Huseyn, et-Tefsir ve'l-Mufessirun, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1976, b.y.y.
- Ez-Zürkanî, Muhammed Abdulaziz, Menahilu'l-İrfan fi 'Ulum'l-Kur'an, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1990.
- ___ ez-Zerkeşi, Muhammed b. Abdullah, El-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an, Beyrut 1988.